

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

ISSN 2522–4611

ЧАСОПИС УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Випуск 40

Київ – 2019

УДК 94 (477) (082)
ББК 63.3 (4 УКР) я 43
У–455

**Зареєстровано Вищою атестаційною комісією України як фахове видання
зі спеціальностей «Історичні науки» (протокол № 1–05/3 від 9 березня 2006 р.;
див.: *Бюлетень ВАК України. – 2006. – № 4. – С. 5.*
Перереєстровано: протокол № 1 – 05/2 від 10 березня 2010 р.;
*Наказ МОН України: протокол № 747 від 13 липня 2015 р.).***

*Друкується згідно з ухвалою Вченої ради історичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
протокол № 11 від 23.04.2019 р.*

Редакційна колегія:

Вабіщевич О.М., доктор історичних наук, професор (Республіка Білорусь);
Верба І.В., доктор історичних наук, професор;
Капелюшний В.П., доктор історичних наук, професор;
Колесник В.Ф., доктор історичних наук, професор;
Коцур А.П., доктор історичних наук, професор (головний редактор);
Машевський О.П., доктор історичних наук, професор;
Могильний Л.П., доктор історичних наук, професор (заступник головного редактора);
Мокляк Я.В., доктор габілітований, професор (Польща);
Мордвінцев В.М., доктор історичних наук, професор;
Патриляк І.К., доктор історичних наук, професор;
Петков П.С., доктор історії, професор (Болгарія);
Пуріч С., доктор історії, професор (Румунія);
Сорока Ю.М., доктор історичних наук; професор;
Ставнюк В.В., доктор історичних наук, професор;
Стельмах С.П., доктор історичних наук, професор;
Щербак М.Г., доктор історичних наук, професор;
Іваницька Л.В., кандидат історичних наук, доцент (заступник головного редактора);
Коцур Г.Г., кандидат історичних наук, доцент (відповідальний секретар)

Рецензенти:

Борисенко В.Й., доктор історичних наук, професор;
Молоткіна В.К., доктор історичних наук, професор;
Троян С.С., доктор історичних наук, професор

Часопис української історії / За ред. доктора історичних наук, професора А.П. Коцура. – Київ, 2019. – Вип. 40. – 159 с.

ISSN 2522–4611

Збірник вміщує статті, що на основі архівних документів та опублікованих матеріалів висвітлюють різні аспекти вітчизняної та всесвітньої історії від найдавніших часів до наших днів. Зокрема, аналізуються питання суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку, деякі історіографічні проблеми, історії науки та техніки, етнології тощо.

УДК 94 (477) (082)

ББК 63.3 (4 УКР) я 43

*«Часопис української історії» зареєстровано в Міжнародному центрі періодичних видань
(ISSN International Centre, Paris, France).*

Видання розміщено на платформі Index Copernicus International.

*Електронна версія збірника знаходиться на порталі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №10347 від 01.09.2005 р.*

© Часопис української історії, 2019

TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

HISTORICAL FACULTY

ISSN 2522–4611

JOURNAL OF UKRAINIAN HISTORY

Issue 40

Kyiv – 2019

UDC 94 (477) (082)
LBC 63.3 (4 UKR) ya 43
U-455

Certified by the Higher Attestation Board of Ukraine as professional publication on specialties «Historical Sciences» (protocol №1-05/3 of 9 March 2006; See: *Bulletin of HAB of Ukraine*. – 2006. – № 4. – P. 5. Reregistered: protocol № 1 – 05/02 of 10 March 2010; Order of MES of Ukraine: protocol № 747 of July 13, 2015)

Printed in accordance with the decision of the Academic Council of historical faculty of Taras Shevchenko National University of Kyiv, protocol № 11 of 23.04.2019

Editorial board:

Vabischevych A., Doctor of Historical Sciences, Professor (Republic Belarus);
Verba I., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Kapeliushny V., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Kolesnyk V., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Kotsur A., Doctor of Historical Sciences, Professor (Chief Editor);
Mashevsky O., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Mohylny L., Doctor of Historical Sciences, Professor (Dep. Chief Editor);
Mokliak Ya., Doctor Habilitation, Professor (Poland);
Mordvintsev V., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Patryliak I., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Petkov P., Doctor of History, Professor (Bulgaria);
Purich S., Doctor of History, Professor (Romania);
Soroka Yu., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Stavnyuk V., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Stelmakh S., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Scherbak M., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Ivanytska L., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Dep. Chief Editor);
Kotsur G., Candidate of Historical Sciences, Associate Professor (Executive Secretary)

Reviewers:

Borysenko V., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Molotkina V., Doctor of Historical Sciences, Professor;
Troyan S., Doctor of Historical Sciences, Professor

U-455 Journal of Ukrainian History / Edited by Doctor of Historical Sciences, Professor
A. Kotsur. – Kyiv, 2019. – Issue 40. – 159 p.

ISSN 2522-4611

The collection contains articles that based on archival documents and published materials covering various aspects of national and world history from ancient times to the present day. In particular, there are examined the questions of socio-political, socio-economic and cultural development, some historiographical problems, history of science and technology and so on.

UDC 94 (477) (082)
LBC 63.3 (4 UKR) ya 43

Certificate of state registration KV №10347 of 01.09.2005.

© Journal of Ukrainian History, 2019

ЗМІСТ

СТАТТІ ТА НАУКОВІ РОЗВІДКИ	9
ІСТОРІЯ УКРАЇНИ.....	9
<i>Наталія Соколова</i> ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА.....	9
<i>Тарас Самчук</i> ХАРЧУВАННЯ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА (1834–1863).....	19
<i>Анатолій Коцур</i> «З МЕНЕ НАЗАВЖДИ ВЖЕ ЗРОБИВСЯ ЦІЛКОМ СВДОМИЙ УКРАЇНЕЦЬ» (ДМИТРО БАГАЛІЙ – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ).....	29
<i>Ірина Автушенко</i> ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ ЩОДО НАДАННЯ ЖИТЛА ВІЙСЬКОВО- СЛУЖБОВЦЯМ, ЗВІЛЬНЕНИМ У ЗАПАС АБО ВІДСТАВКУ (1991–2013 pp.).....	33
ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ	41
<i>Оксана Ластовська</i> ПЕЧЕРИ КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКОЇ ЛАВРИ У ЩОДЕННИКАХ КИЇВСЬКОГО МИТРОПОЛИТА СЕРАПІОНА.....	41
<i>Марія Гук</i> УЧАСТЬ ЖІНОК УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАННЯХ У ПЕРШІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ: СУЧАСНА ІСТОРІОГРАФІЯ.....	46
<i>Тарас Пшеничний</i> ЕВОЛЮЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ТА МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПРИЙОМІВ ВИВЧЕННЯ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ.....	52
<i>Віктор Ткаченко</i> ІСТОРІОГРАФІЧНІ СТУДІЇ З РЕГІОНАЛЬНИХ ТА ОРНАМЕНТАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПИСАНКАРСТВА.....	61
ЕТНОЛОГІЯ.....	69
<i>Юрій Фігурний, Ольга Шакурова</i> ЕТНОКУЛЬТУРНІ СТУДІЇ ЛЕОНІДА ЗАЛІЗНЯКА (1991–2018).....	69
<i>Тетяна Грудевич, Людмила Шкіра</i> КІНСЬКА ЗБРУЯ ТА УПРЯЖ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ І. П. ЧОРНОГО У ФОНДОВОМУ ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ».....	77
<i>Дар'я Латишева</i> ВПЛИВ СТУДЕНТСЬКИХ СІМЕЙНО-ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ТА ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ В УМОВАХ ХХІ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛАХ МІСТА КИЄВА).....	83

ІСТОРІЯ НАУКИ ТА ТЕХНІКИ.....	92
<i>Ольга Гарбар, Майя Костюк</i> НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІЗ ЗЕМЛЕРОБСТВА В УМАНСЬКОМУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ІНСТИТУТІ (КІНЕЦЬ ХІХ – ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.): ДО 175-ї РІЧНИЦІ ЗАСНУВАННЯ	92
<i>Марина Гутник</i> СТАНОВЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У МІСТІ ХАРКОВІ: ВНЕСОК ВІКЕНТІЯ ХОМИЧА ГЕРБУР-ГЕЙБОВИЧА.....	102
<i>Олена Корзун</i> ОРГАНІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СПРАВИ НА ТЕРИТОРІЇ РАЙХСКОМІСАРІАТУ «УКРАЇНА».....	112
КРАЄЗНАВСТВО.....	121
<i>Олексій Вербовий</i> БІЛОРУСЬКИЙ ФАКТОР У ДІЯЛЬНОСТІ СУМСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО З'ЄДНАННЯ (1941–1944 рр.).....	121
<i>Леся Іванченко</i> З ЖИТТЯ ДУБОВИЧ: РЕПРЕСІЇ ПРОТИ ЦЕРКВИ В 1920–1930-Х РР.	129
<i>Віра Назарова</i> ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНЕ ЗНАЧЕННЯ НАДГРОБКІВ ЄВРЕЙСЬКОГО ЦВИНТАРЯ М. ГЛУХОВА	135
РЕЦЕНЗІЇ.....	142
<i>Валерій Капелюшний</i> ІСТОРИОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ З ІСТОРИЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ	142
<i>Валерій Ластовський</i> ПРАВО І ЦЕРКВА В СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ УКРАЇНІ.....	146
НАШІ ЮВІЛЯРИ	148
<i>Анатолій Коцур, Марія Казьмирчук</i> ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА Г. Д. КАЗЬМИРЧУКА (З НАГОДИ 75-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ).....	148
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ	155
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	157

CONTENTS

ARTICLES AND SCIENTIFIC RESEARCH.....	9
HISTORY OF UKRAINE.....	9
<i>Nataliia Sokolova</i> STUDYING UKRAINIAN HISTORY IN THE UNIVERSITY OF ST. VOLODYMYR	9
<i>Taras Samchuk</i> THE NUTRITION OF ST. VLADIMIR UNIVERSITY STUDENTS (1834–1863).....	19
<i>Anatoliy Kotsur</i> «I HAVE ALREADY BECOME A CONSCIOUS UKRAINIAN FOREVER» (DMYTRO BAGALIY – THE OUTSTANDING UKRAINIAN HISTORIAN AND PUBLIC ACTIVIST)	29
<i>Iryna Avtushenko</i> UKRAINE STATE POLICY ON THE HOUSING PROVISION OF THE DISMISSED OR RETIRED SERVICEMEN (1991–2013).....	33
HISTORIOGRAPHY AND SOURCES SCIENCE.....	41
<i>Oksana Lastovska</i> CAVES OF KYIV-PECHERSK LAVRA IN DIARIES OF THE KIEV METROPOLITA SERAPION	41
<i>Mariia Huk</i> PARTICIPATION OF WOMEN OF UKRAINE IN MILITARY FORMATIONS IN THE FIRST WORLD WAR: CURRENT HISTORIOGRAPHY.....	46
<i>Taras Pshenychnyy</i> THEORETICAL AND METHODOLOGICAL APPROACHES OF THE STUDY OF THE SOVIET PERIOD IN HISTORY UKRAINIAN GRECO-CATHOLIC CHURCH	52
<i>Viktor Tkachenko</i> HISTORIOGRAPHIC STUDIES FROM REGIONAL AND ORNAMENTAL FEATURES OF EASTER EGGS PAINTING	61
ETHNOLOGY.....	69
<i>Yuriy Fihurnyi, Olga Shakurova</i> ETHNOCULTURAL STUDIES OF L. ZALIZNYAK (1991–2018).....	69
<i>Tetiana Hrudevich, Luidmila Shkira</i> HORSE HARNESSSES AND RIG OF THE END OF XIX BEG. XX CENTURY IN FUNDS OF NATIONAL HISTORICAL AND ETHNOGRAPHICAL RESERVE «PEREYASLAV» BY I. CHORNYI	77
<i>Daria Latysheva</i> THE INFLUENCE OF STUDEN FAMILY MARRIAGE RELATIONS ON INTELLECTUAL AND PHYSICAL DEVELOPMENT OF CHILDREN IN XXI CENTURY (ON THE MATERIALS OF THE CITY OF KYIV).....	83

HISTORY OF SCIENCE AND TECHNIQUES.....	92
<i>Olha Harbar, Maiia Kostiuik</i> SCIENTIFIC RESEARCH ON AGRICULTURE IN UMAN AGRICULTURAL INSTITUTE (END OF THE XIXth – THE SECOND HALF OF THE XXth CENTURY): DEVOTED TO ITS 175th ANNIVERSARY	92
<i>Maryna Gutnyk</i> DEVELOPMENT OF TECHNICAL EDUCATION IN THE CITY OF KHARKOV: THE CONTRIBUTION OF VIKENTII KHOMYCH GERBURT-GEIBOVYCH.....	102
<i>Olena Korzun</i> ORGANIZATION OF AGRICULTURAL RESEARCH WORK ON THE TERRITORY OF THE REICHSKOMMISSARIAT «UKRAINE».....	112
REGIONAL STUDIES.....	121
<i>Olexii Verbovii</i> BELARUSIAN FACTOR IN THE ACTIVITIES OF THE PARTIZAN ASSOCIATION OF SUMY (1941–1944).....	121
<i>Lesya Ivanchenko</i> FROM THE DUBOVICHI LIFE: REPRESSIONS AGAINST THE CHURCH IN THE 1920–1930’S	129
<i>Vera Nazarova</i> HISTORICAL AND CULTURAL IMPORTANCE OF GRAVESTONES OF THE JEWISH CEMETERY OF GLUKHOV TOWN	135
REVIEWS	142
<i>Valeriy Kapeliushnyi</i> HISTORIOGRAPHIC STUDY STUDIES UKRAINIAN GRECO-CATHOLIC CHURCH	142
<i>Valeryi Lastovskyyi</i> LAW AND CHURCH IN MEDIEVAL UKRAINE.....	146
OUR JUBILLERS.....	148
<i>Anatoliiy Kotsur, Mariia Kazmyrchuk</i> HISTORICAL HERITAGE OF G. D. KAZMIRCHUK (IN VIEW OF THE 75TH ANNIVERSARY)	148
REQUIREMENTS FOR THE ARTICLES.....	155
THE INFORMATION ABOUT AUTHORS	159

СТАТТІ ТА НАУКОВІ РОЗВІДКИ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

УДК 378.14:94(477)

<https://doi.org/94.10347/2522-4111.2019.40.1.1>

© *Наталія Соколова*
(Київ)

<https://orcid.org/0000-0002-5393-8567>

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ В УНІВЕРСИТЕТІ СВ. ВОЛОДИМИРА

Відображено процес викладання української історії в Університеті св. Володимира впродовж XIX – першої половини XX ст. Методологічну основу публікації склали історичний та діалектичний методи дослідження.

З'ясовано, що впродовж XIX ст. в Університеті св. Володимира українська історія викладалась в контексті російської. І лише на початку XX ст. викладацьким складом та студентами здійснено спробу організувати роботу кафедри історії України, яка виявилась невдалою.

Встановлено, що в миколаївську добу в університеті викладалась виключно російська історія, що ґрунтувалась на імперських ідеалах існування єдиного російського народу, етнічними меншинами якого вважались українці та білоруси. Викладання велось на низькому професійному рівні. Ситуація кардинально змінилась з появою на кафедрі російської історії В. Антоновича, котрий не лише самостійно вивчав українську історію, а й пропонував її досліджувати своїм учням. Так, у другій половині XIX ст. майбутніми відомими українськими істориками М. Дашкевичем, П. Голубовським, В. Данилевичем, М. Грушевським написано низку робіт, присвячених історії окремих давньоруських князівств. Під керівництвом В. Іконникова кийівські студенти почали активно досліджувати окремі історичні пам'ятки з українського минулого. На початку XX ст. викладачами В. Данилевичем та П. Голубовським розроблено окремі курси з історії України.

Доведено, що в студентських роботах (рефератах, курсових, напівкурскових) переважно висвітлюється саме російська історія. Українська проблематика обмежується давньоруським періодом. Більшість цих робіт носять компілятивний характер й написані в контексті російської історіографії.

Ключові слова: українська історія, студентські праці, реферати, медальні роботи.

Кінець XVIII–XIX ст. відомий в історії України як період національно-культурного відродження, що ознаменувався зародженням національної свідомості українського народу, популяризацією української мови, появою плеяди талановитих учених, діяльність яких зосередиться в стінах університетів Харкова, Києва, а згодом і Одеси. Саме в цей час розпочинається вивчення української історії, з'являються перші друковані праці з минулого українського народу. Проте, в університетах Російської імперії викладання української історії відбувалося виключно в контексті російської історичної науки. Проукраїнськи налаштованим викладачам доводилося працювати в складних умовах існуючого режиму, протистояти впливовим ро-

сійським шовіністам та ворожому ставленню студентської молоді.

В 1836–1837 рр. російську історію в Університеті св. Володимира викладав О. Ставровський, який виступав прибічником ідей російського історика М. Устрялова, відомого як співавтора консервативної ідеології «православ'я – самодержавство – народність». Олексій Іванович проявив себе як справжній викладач миколаївської епохи, котрий всупереч науковій істині, готовий переконувати слухачів у правильності царської реакційної політики. Інколи ідеї викладача зводились до абсурду, коли під час відвідин Міністром освіти лекційного заняття О. Ставровського, останній переконував студентів у тому, що існування в Римі республіки – це

вигадки революціонерів [29, с. 145]. Про педагогічний таланти викладача можна судити зі спогадів В. Авсеєнка, котрий згадував про лекційні заняття О. Ставровського як про вінегрет старих анекдотів, зібраних у книжках минулого століття. Він відмічав, що слухачами викладача могли бути виключно люди, котрі не лише не цінували свій час, а й мали міцні нерви через неправильну вимову літери «р» [1]. Хоча, не слід забувати про суб'єктивний характер цих спогадів через кадровий конфлікт, що стався між молодим ученим, котрий претендував на посаду приват-доцента Університету св. Володимира та поважним професором О. Ставровським. Не високої думки про науковий фаховий рівень лекцій О. Ставровського дотримувався ще один викладач російської історії в Київському університеті М. Костомаров, який зазначав, що «професор Ставровський був людиною, наділеною гарною пам'яттю, але майже не ознайомлював своїх слухачів із сучасними способами обробки історії і критикою джерел; у його викладанні, як зауважували студенти, відчувалося щось семінарське» [25, с. 65].

Наступник О. Ставровського – В. Домбровський ґрунтував лекції на основі праць М. Устрялова та М. Карамзіна, прибічників імперських ідеалів існування єдиного російського народу, етнічними меншинами якого вважались українці та білоруси. Проте, як зазначає В. Іконников, Василь Федорович був наділений дивовижним даром слова та пам'яттю, тому студенти із задоволенням відвідували його лекції [22, с. 186]. Цікаво те, що наукові інтереси В. Домбровського лежали у галузі вивчення української історії. Впродовж 1843 р. він описав документи восьми українських архівів міст, а саме Кременця, Почаєва, Луцька, Володимир-Волинського, досліджував історію Чернігова, також став співзасновником Київської тимчасової комісії для розбору давніх актів (Київської археографічної комісії).

Проукраїнських поглядів дотримувався ад'юнкт кафедри російської історії М. Костомаров, котрий досліджував історію українського козацтва та розробив концепцію існування окремого українського народу. Під час роботи в Університеті св. Володимира, М. Костомаров одним із перших запровадив

нову методику самостійної роботи студентів. Тогочасна система викладання у російських університетах зводилась до читання лекцій та складання за конспектами іспитів. Микола Іванович з метою поглиблення фахової підготовки, у приватному порядку запрошував до себе додому кращих студентів, де і допомагав у підготовці обраної наукової проблеми. Проте, така практика викликала незадоволення в урядовців, тому М. Костомарову було зроблено зауваження стосовно цих вечірніх зустрічей через побоювання влади виникнення політичного вільнодумства, яке могло з'явитися у молоді під впливом ідей своїх наставників [26, с. 477–479]. Крім того, в цей період учений заклав новий напрям історіографії – народницьку школу, де основна увага приділялась висвітленню історії народних мас як головної рушійної сили суспільного прогресу [34, с. 18]. Викладацька діяльність М. Костомарова в Університеті св. Володимира тривала лише рік, за доносом одного зі студентів, його звинуватили у антиурядовій діяльності (М. Костомаров – співзасновник таємної політичної організації «Кирило-Мефодіївське братство») та відправили на заслання до Саратова.

Представником державницької школи російської історіографії був професор П. Павлов, який свій курс лекцій із російської історії вибудував на основі концепцій М. Карамзіна, М. Устрялова, М. Погодіна, С. Соловйова. В. Авсеєнко згадує про Платона Васильовича, як про посереднього лектора. Більшість лекцій взагалі не стосувалися курсу російської історії, а нагадували спроби систематизувати антропологію з археологією та доповнювалися рядом вимучених фраз [1]. Проте, вчений користувався популярністю серед студентської молоді і сприймався як носій прогресивних ідей. П. Павлов є одним із засновників недільних шкіл, переконаний в тому, що лише освіта сприятиме трансформації російського азійського суспільства [35, с. 80].

З 1868 р. російську історію в Університеті св. Володимира викладали В. Іконников та І. Лашнюков, а з 1870 р. навантаження розподілили між собою В. Іконников та В. Антонович. В. Іконников викладав курси російської історіографії та етнографії, історію Московської держави та Російської імперії у

XVIII ст., а також історію Київської та Галицької Русі. Поділяючи погляди історика С. Соловйова – прибічника традиційної великодержавницької школи російської історіографії, вчений не оминав увагою і соціально-економічні та політичні проблеми української історії доби козаччини. Як зазначають Л. Тептюк та О. Худолей, Володимир Степанович у «Програмі з російської історії XVII ст.» (1882 р.) використовуватиме не звичну на той час назву «Південно-Західна Русь» для позначення українських територій, а «Україна». І хоча програма написана не власноруч професором, проте завізована особисто вченим [37, с. 213]. В. Іконникова не можна назвати ідеальним лектором, оскільки текст його лекцій завжди був перенасичений бібліографічним матеріалом, проте вчений започаткував в університеті новий стиль організації студентської самостійної роботи, заснований на аналізі джерел, критичних підходах у вивченні історичних подій, диспуті, участь у яких вимагала належної підготовки, а також студентській ініціативі, коли останні мали можливість самостійно обирати тему свого дослідження.

Впродовж одного року російську історію в Університеті св. Володимира викладав І. Лашнюков – представник народницької школи, послідовник М. Костомарова. В цей період він викладав курс російської історії за період із 1462 до 1613 рр., де вся увага концентрувалась на подіях, присвячених правлінню останніх представників династії Рюриковичів – від Івана III до Бориса Годунова. В. Іконников характеризує вченого як талановитого педагога, котрий не вирізнявся красномовством, проте був наділений силою пробуджувати до думки навіть ледарів [22]. Наукові інтереси І. Лашнюков зосередив на дослідженні удільного періоду історії Київської Русі, творцями якої він визнавав на рівні як московських так і київських князів, тоді як російську самодержавну традицію виводить із періоду запровадження християнства, що сприяла єдності і розвитку держави [28, с. 36–37].

Справжнім засновником викладання української історії в Університеті св. Володимира слід вважати В. Антоновича, котрий тривалий період викладав такі курси: історія Русі в домонгольський період; історія Південно-Західної Русі та джерела західно-руської істо-

рії. Активний діяч національно-культурного відродження, вчений вивчав українську історію, наголошуючи на необхідності відмежувати українські території від російського культурного впливу, оскільки саме таким чином викристалізується українство і це сприятиме його інтеграції в Європу.

Як зазначають учні В. Антоновича, останній не вирізнявся красномовством, але зміст його лекцій викликав пошанований інтерес до предмету [40, с. 399]. Цікавими були і практичні заняття вченого, під час проведення яких професор намагався викликати інтерес у студентів до предмету, привчити їх до самостійної праці та критичного ставлення до джерел [17, с. 386]. Семінарські заняття зводились до вивчення саме українських джерел. Також, усі, запропоновані В. Антоновичем теми студентських медальних досліджень безпосередньо стосувалися історії України давньоруського періоду.

На початку XX ст. російську історію в Університеті св. Володимира викладав учень В. Антоновича М. Довнар-Запольський, котрий читав загальний курс історії Росії XIV–XVII ст., інколи курси з історії Литовського князівства та Росії XVIII–XIX ст. Наукові інтереси вченого зосереджувалися у сфері дослідження питань економічної й соціальної історії Великого князівства Литовського, де значна увага відводилась минулому українських та білоруських земель згаданого періоду. М. Довнар-Запольський вивчав соціально-економічні проблеми історії Московської держави XVI–XVII ст. залучаючи до цієї роботи і своїх учнів. За ініціативи Митрофана Вікторовича наприкінці 1902/1903 навчального року в Університеті св. Володимира розпочав діяльність студентський Історико-етнографічний гурток, на базі якого утворилась київська економічна школа. На думку історика С. Михальченка, члени гуртка працювали за двома напрямками: вивчали за писцевими книгами економічну історію Московської держави XVI–XVII ст., а також досліджували окремі сюжети української історії [31, 159].

З 1886 до 1907 р. посаду приват-доцента кафедри російської історії займав учень В. Антоновича П. Голубовський. Окрім курсів із історії Росії XV–XVIII ст. вчений впродовж тривалого періоду читав давньоруську

історію, а також вів спецкурс «Про руські літописи». Сучасники П. Голубовського відмічали його проукраїнські погляди [16, с. 75].

В період із 1907 до 1915 р. приват-доцентом кафедри російської історії в Університеті св. Володимира працював вихованець Київської історико-археологічної школи В. Антоновича В. Данилевич. Наукові здобутки вченого стосувались проблем вивчення саме української історії, археології, нумізматики та археографії. Недаремно, в 1910 р. викладачу запропонували розробити курс «Історія Малоросії». Проте, цей курс не був сталим та обов'язковим. З 1916 р. цей курс мав читати Є. Сташевський, який через скандал змусив В. Данилевича залишити роботу в університеті.

Взагалі, у вирі революційних подій 1905–1907 р. широкої популярності набуває ідея заснування українських кафедр в університетах. Студенти Університету св. Володимира постановили домогтися відкриття чотирьох кафедр українознавства з обов'язковим викладанням українською мовою [13]. Рада історико-філологічного факультету 15 травня 1906 р. доручила фахівцям дотичних кафедр та всім бажаючим членам факультету письмово викласти свої пропозиції з приводу діяльності нових кафедр та мови викладання. Проте, антиукраїнська позиція декана факультету М. Бубнова, професорів Т. Флоринського й Ю. Кулаковського та безініціативність М. Довнар-Запольського, котрий читав тоді курс російської історії призвела до того, що Університетська Рада винесла негативне рішення [38]. Лише у 1910, 1913 та 1916 р. реально викладались епізодично курси з української історії та літератури.

Впродовж двох років (1907–1909 рр.) посаду приват-доцента на кафедрі російської історії обіймав ще один вихованець Київської історико-археологічної школи В. Ляскоронський. Впродовж короткого періоду викладання в Університеті св. Володимира вчений активно займається дослідженням давньої історії Київщини, а саме вивчає питання пов'язані з діяльністю князів Олега, Бориса Володимировича та Володимира Мономаха. Взагалі, наукові інтереси вченого ще зі студентських років зводились до вивчення виключно української історії.

Під керівництвом згаданих професорів університету студентами написано цілу низ-

ку робіт: рефератів, курсових, напівкурс-ових, кандидатських, праць для звільнення від оплати та медальних, оригінали яких зберігаються в архівах Києва (ДАК, ЦДАВОВ, ЦДІАК, ІР НБУВ) або опубліковані в дореволюційних періодичних виданнях – «Університетські звістки» та «Київська старовина».

На належному науковому рівні виконані конкурсні студентські роботи, нагороджені золотими та срібними медалями. Це спеціальні дослідження, що готувались молодими авторами на запропоновану факультетом теми під керівництвом відомих університетських професорів. Всі роботи ретельно вивчалися рецензентами, а кращі з них публікувалися в періодичних виданнях.

Українська тематика висвітлена в 25 медальних роботах, відзначених 18 золотими нагородами та 7 срібними. Проблематика конкурсних творів зосереджена на дослідженні окремих питань історії Київської Русі – 18 робіт.

Впродовж перших 35 років функціонування Університету св. Володимира українська проблематика представлена лише 7 роботами, написаних на 5 запропонованих історико-філологічним факультетом тем. Кілька творів джерелознавчого характеру присвячені аналізу відомих літературних пам'яток – літопису Нестора, народним билинам та «Слову о полку Ігоревім». Питання міжусобних війн в Київській Русі розкривається в праці І. Лашнюкова, майбутнього відомого історика та викладача київського університету. Рецензент П. Павлов наголошував на високому науковому рівні роботи, яка представляла собою не лише якісну компіляцію творів М. Устрялова, М. Погодіна, К. Кавеліна та С. Соловйова, а й доповнена цікавими самостійними висновками [5, арк. 4]. Загальноприйнята в російській історіографії думка про протистояння Візантії й Київської Русі та спроби імперії підпорядкувати русичів представлена в медальному творі А. Завадського-Краснопольського [20]. Слід наголосити, що в усіх роботах прослідковується тенденція представляти українську історію як російську.

Нова доба в дослідженні української історії в Університеті св. Володимира розпочинається з 70-х рр. ХІХ ст., коли одну з посад на кафедрі російської історії обіймає молодий викладач В. Антонович. Професор ставить за

мету за співпраці найталановитіших студентів створити низку монографій із регіональної історії. Згодом, при університеті постане історіографічна школа – київська школа істориків, до якої належали М. Дашкевич, П. Голубовський, Д. Багалій, М. та О. Грушевські, В. Данилевич, М. Довнар-Запольський. Саме ця видатна плеяда українських істориків в студентські роки отримує нагороди за роботи, присвячені історії окремих князівств Київської Русі.

Високо оцінив В. Антонович твір М. Дашкевича «Князювання Данила Галицького за руськими та іноземними відомостями», який посів перше місце серед досліджень Галицької землі за самостійністю та аналізом джерельного масиву [23, арк. 1]. Саме М. Дашкевич першим у вітчизняній історіографії довів існування так званої Болохівської землі, окреслив її кордони та виклав основні етапи історії [18].

Авторами робіт, присвячених історії Сіверської землі до першої половини XIV ст. і нагороджених золотими медалями стали П. Голубовський та Д. Багалій. Дослідження П. Голубовського визнане як найкраще з даної проблематики в дореволюційний період [19, с. 57]. В той же час, ще один учень В. Антоновича І. Линниченко звинуватив Д. Багалія у плагіаті [30, с. 43]. Дмитро Іванович виправдовуючись, посилався на свою недбалість у записках, де змішались власні думки із виписками з монографій та літописів [6, арк. 23–24].

Якісним зведенням джерел із історії Подільського князівства є медальна робота Н. Молчановського, написана під керівництвом В. Антоновича [32]. Позитивний відгук наукового керівника і золоту та срібну нагороду отримали дослідження О. Андріяшева та П. Іванова, присвячені історії Волинської землі. Сучасні дослідники історії Київської Русі роблять посилання на студентський твір О. Андріяшева, підкреслюючи актуальність деяких гіпотез [14, с. 211].

Історія Київської землі висвітлена в студентській роботі М. Грушевського, яку відзначили золотою медаллю. Пізніше Д. Багалій зазначить, що це найвидатніша з обласних монографій, що вийшли зі школи В. Антоновича [2, с. 76]. В цій роботі автор, як і інші представники київської школи В. Антоновича, поділяє ідею федеративного розвитку Київської Русі, яку він пізніше буде

категорично заперечувати, визнаючи Русь українською державою, а український народ автохтонним населенням [15, с. 208–222].

Наприкінці XIX – початку XX ст. давньоукраїнська проблематика піднімалась лише в трьох медальних творах джерелознавчого характеру, присвячених працям Феодосія Печерського (В. Чаговець), аналізу галицько-волинського літопису (О. Глухенький) та сказанню про святих Бориса та Гліба (С. Богуславський).

Період нової історії України представлений лише 8 роботами, з яких 6 авторів нагороджені золотими медалями, 2 – срібною. На належному науковому рівні написано працю джерелознавчого характеру «Антоній Радивилівський, південно-руський проповідник XVII ст.» М. Марковського. За відсутності належної історіографічної бази, автору вдалось в повній мірі розкрити обрану тему [7, арк. 100].

В 1896/97 навч. році золоту та срібну нагороду отримали учні В. Антоновича В. Волк-Карачаєвський та Г. Іванов за праці на тему: «Боротьба Польщі з козацтвом в другій половині XVII століття і на початку XVIII століття». Це єдина тема, запропонована Володимиром Боніфітійовичем як конкурсна, що виходила за регіональні та хронологічні межі тематики школи й не стосувалась регіональної історії доби Київської Русі. Твори пронизані ідеєю прагнення українського народу до об'єднання з Московським царством. Так, В. Волк-Карачаєвський пояснює причини падіння гетьмана Д. Дорошенка не протурецькою орієнтацією, а бажанням українців створити єдину з росіянами державу [4, с. 211].

Золоті медалі за твори, присвячені економічному становищу Чернігівщини в XVII–XVIII ст. та в передреформений час отримали В. Романовський та В. Федоренко. В. Романовський – учень М. Довнар-Запольського, засновника київської історико-економічної школи. Проте, медальну роботу студент написав під керівництвом В. Данилевича, яка стала початком його циклу досліджень, присвячених історії Лівобережної України.

Збіркою окремих розвідок компілятивного характеру, присвячених історії архітектурних пам'яток передімперського періоду, представлена медальна робота Ф. Ернста, майбутнього захисника історичних цінностей. Остання медальна робота з української

тематики, написана напередодні революції студентом Університету св. Володимира С. Масловим під керівництвом професора А. Лободи, присвячена аналізу історичної пам'ятки – київського синопсису, який, на його думку, вплинув на роботи російських істориків В. Татищева, М. Ломоносова, М. Щербатова [8, арк. 55–56].

Аналіз медальних робіт студентів Університету св. Володимира з української проблематики доводить, що з одного боку, завдяки зусиллям деяких викладачів, наприклад, В. Антоновича, розпочинається вивчення окремих аспектів української історії, з іншого – україністика розглядається в контексті російської історії.

З другої половини 60-х рр. XIX ст. в Університеті св. Володимира розпочинають роботу семінарії (практичні заняття) під керівництвом професорів закладу. Студенти готували реферати на обрану ними чи запропоновану викладачем тему. Реферат обговорювався усіма учасниками семінарію, кращі ж роботи друкувалися в «Університетських звітках». Найкращі семінарії з руської історії проводились В. Антоновичем, В. Іконниковим та М. Довнар-Запольським.

Реферати, що готували студенти під керівництвом В. Антоновича присвячувались вивченню окремих пам'яток доби Київської Русі. Кращими роботами визнано твори Я. Ярмоховича, Д. Багалія, П. Голубовського та А. Врублевського, які проаналізували іноземні джерела удільного періоду Русі. Кожна робота визнана як самостійне і варте уваги наукове дослідження, надруковане в університетській пресі [21, с. 18]. На семінарському занятті також були прочитані реферати І. Линниченка та М. Грушевського, що висвітлювали проблеми існування інституту віча в Київській землі та появу південно-руських господарських замків у XVI ст. Ці розвідки отримали схвальний відгук викладачів і опубліковані в «Університетських звітках». Сучасний дослідник В. Тельвак, надаючи оцінку роботі М. Грушевського, наголошує, що в праці спостерігається безкомпромісність, толерантність, глибокий аналіз концепцій опонентів, відстоювання власного бачення дискусійних проблем [36, с. 194].

Під час роботи семінарію В. Іконникова, студенти займались джерелознавчим ана-

лізом окремих пам'яток російської історії. Праці Д. Багалія, П. Голубовського, М. Грушевського знову визнані науковим керівником як кращі і опубліковані в університетському періодичному виданні.

Реферати, підготовлені студентами під керівництвом професора М. Довнар-Запольського стосувались переважно економічної історії російських територій. Виключенням є роботи Н. Ернста та В. Базилевича, присвячені вивченню причин нападу татар на українські землі та козацтву як військовій силі, котра не лише протистояла набігам, а й здійснювали вдалі походи на Кримське Ханство [41, с. 25–26; 3, с. 145–165]. Також, студент В. Романовський на основі Рум'янцевського опису по Чернігівському полку дослідив господарства монастирських селян Любецької сотні в 1767 р. [33, с. 81–98].

Понад 1000 студентських робіт (курсіві, реферати, напівкурсіві) зберігаються в архівних фондах Києва. Переважна більшість робіт висвітлює саме російську історію. Українська проблематика обмежується давньоруським періодом. Студенти, на основі літописного матеріалу, досліджували історію удільних князівств (М. Грушевський – історію Волинського князівства [39, арк. 1–42]); особливості суспільного ладу (давньоруську общину вивчав П. Житецький [10]); зовнішньополітичні відносини (русько-візантійські відносини – П. Голубовський [11]); відомі пам'ятки доби Київської Русі (літопис Нестора – В. Іконников [24]). Передімперський та імперський період представлені роботами, присвяченими колонізаторській політиці російського уряду в XVII–XIX ст. Новоросійського та Бессарабського регіонів [12].

Більшість студентських робіт носить компліативний характер, коли студент об'єднував уривки з різних джерел та монографій відомих російських істориків і робив невеликі висновки. В працях майже не зустрічаються цікаві гіпотези та обґрунтовані авторські думки, окрім перерахованих робіт майбутніх відомих істориків. Крім того, студентські твори, що висвітлюють українську тематику, написані в контексті тогочасної російської історіографії. Лише після революційних подій 1917 р. колишні студенти Університету св. Володимира, відомі вітчизняні науковці

зосередяться на вивченні проблем української історії, висуваючи нові гіпотези і визнаючи українців окремим народом.

Отже, в XIX – на початку XX ст. в стінах Університету св. Володимира в контексті російської історії розпочнеться дослідження окремих питань української історії. З поміж значної плеяди науково-педагогічного складу кафедри російської історії, на проблемах минулого українського народу свою увагу зосередять М. Костомаров, В. Антонович, П. Голубовський, В. Данилевич. Під впливом талановитих учених та революційних подій 1905–1907 рр. студентська молодь намагалася відкрити в

Університеті св. Володимира окрему кафедру української історії, проте проросійські погляди окремих професорів не дозволили втілити це прагнення в життя. Аналіз студентських робіт, написаних впродовж XIX – початку XX ст. засвідчує проросійський характер переважної більшості цих досліджень. Лише невеликий відсоток праць студентської молоді присвячений українській історії, переважно давньоруському періоду. Проте, дані роботи написані майбутніми світилами української історичної науки на високому науковому рівні, а деякі гіпотези, висунуті авторами не втратили актуальності і в наш час.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Авсеєнко В. Г. Школьные годы: Отрывки из воспоминаний (1852–1863). [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: <ftp://homlib.com/read/avseenko-vg/shkolnye-gody-avseenko-v-g/32739> (дата звернення: 12.04.2019).
2. Багалій Д. Нарис історії України на соціально-економічному ґрунті. Історіографічний вступ і доба натурального господарства. К., 1928. Т. 1. 394 с.
3. Базилевич В. М. Из истории московско-крымских отношений в XVII веке. Юбилейный сборник историко-этнографического кружка при Университете Св. Владимира. К., 1914.
4. Волк-Карачаевский В. Борьба Польши с казачеством во второй половине XVII и начале XVIII века. Университетские известия. 1899. № 2. С. 133–211.
5. ДАК. Ф. 16. Оп. 290. Спр. 101.
6. ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 956.
7. ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 1036.
8. ДАК. Ф. 16. Оп. 465. Спр. 1278.
9. ДАК. Ф. 16. Оп. 471. Спр. 55.
10. ДАК. Ф. 16. Оп. 471. Спр. 186.
11. ДАК. Ф. 16. Оп. 472. Спр. 29.
12. ДАК. Ф. 16. Оп. 472. Спр. 91.
13. Галушка А., Гирич І., Глизь І. та ін. У кігтях двоголавих орлів. Творення модерної нації. Україна під скіпетрами Романових і Габсбургів. Харків, 2016. 352 с.
14. Головка О. Б. Князь Роман Мстиславович та його доба. К., 2001. 294 с.
15. Грушевський М. История Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV столетия. Опыт исследования. Университетские известия. 1891. № 6. С. 143–224.
16. Д. Д. Проф. П. Голубовський. Посмертна згадка. Киевская старина. 1907. Т. 4. С. 74–76.
17. Данилевич В. В. Б. Антонович, как профессор. Син України. Володимир Боніфатійович Антонович: в 3 т. / Упор. В. Короткий, В. Ульяновський. К., 1997. Т. 1.
18. Дашкевич Н. Княжение Даниила Галицкого по русским и иностранным известиям. Университетские известия. 1873. № 6. С. 1–24; № 9. С. 25–80; № 10. С. 81–156.
19. Древнерусские княжества X–XIII вв. / Ред.: Л. Г. Бескровный, В. А. Кучкин, К. Т. Пашуто. М., 1975. 303 с.
20. Завадский-Краснопольский А. Влияние греко-византийской культуры на развитие цивилизации в Европе. Университетские известия. 1866. № 6. С. 1–32; № 7. С. 1–2; № 9. С. 1–28; № 10. С. 1–33; № 11. С. 1–24.
21. Записка о состоянии Университета Св. Владимира читанная на торжественном акте 9 января 1879 года. Университетские известия. 1879. № 1. С. 1–24.
22. Иконников В. С. Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского университета св. Владимира (1834–1884). К., 1884. 860 с.
23. ІР НБУВ. Ф. І. Спр. 1155.
24. ІР НБУВ. Ф. 46. Спр. 5.
25. Костомаров Н. И. Литературное наследие. СПб.: Типография М. М. Стасюлевича, 1890. 523 с.
26. Костомаров М. І. Автобіографія: в 2 т. К., 1990. Т. 1.

27. Котляр Н. Ф. Данило Галицький. Біографічний нарис. К., 2002. 328 с.
28. Лашнюков И. В. Владимир Мономах и его время. Университетские известия. 1873. № 11, ноябрь. С. 1–44.
29. Лиман С. І. З історії «кадрового конфлікту» у київській університетській медієвістиці першої половини 1860-х рр.: О. І. Ставровський проти В. Г. Авсеєнка. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. 2013. Т. 23. С. 144–160.
30. Линниченко И. Сочинение П. Голубовского и Д. Багалея. Критическая оценка. Спб., 1883. 43 с.
31. Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). М.: Прометей-Брянск: Изд-во БГПУ, 1997. 228 с.
32. Молчановский Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 г. Университетские известия. 1883. № 5. С. 1–48; № 6. С. 48–80; № 7. С. 81–128; № 8. С. 129–144; № 10. С. 129–184; 1884. № 4. С. 233–248; № 2. С. 185–216; № 3. С. 217–232; 1885. № 3. С. 249–280; № 4. С. 281–336; № 5. С. 337–392.
33. Романовский В. А. Хозяйства монастырских крестьян Любецкой сотни в 1767 г. Юбилейный сборник историко-этнографического кружка при Университете Св. Владимира. К., 1914.
34. Тарасенко О. О. З історії становлення та розвитку історичної освіти в Київському імператорському університеті св. Володимира (до 175 річчя від дня заснування). Історична думка. 2010. № 1 (2). 59 с.
35. Тарасенко О. О. Спогади про професора Павлова (школа істориків Університету св. Володимира). Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2016. Вип. 45. С. 80–85.
36. Тельвак В. Михайло Грушевський у Київському університеті. Український історик. 2002. № 1–4. С. 186–209.
37. Тептюк Л. М., Худолей О. С. До 175-річчя від дня народження відомого історика Володимира Степановича Іконнікова. Молодий вчений. 2016. № 7 (34), липень. С. 212–215.
38. Ульяновський В. Справа кафедри історії України в Університеті св. Володимира: Довнар-Запольський і Грушевський. Трєція Міжнародня Доунараускія чытанні. Мінск, 2002. [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL: ftp: <http://gsu.by/pages/Dounar-Zapolski/%D0%97%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%BA3.ht> (дата звернення: 12.04.2019).
39. ЦДІАК. Ф. 1235. Оп. 1. Спр. 108.
40. Щербина В. Воспоминание о В. Б. Антоновиче. З іменем Святого Володимира: Київський університету документах, матеріалах та спогадах сучасників / Упор.: В. Короткий, В. Ульяновський: У 2 кн. 1994. Кн. I.
41. Эрнст Н. Л. Первые набеги крымских татар на Украину. Сборник статей Студенческого Историко-этнографического кружка при Университете св. Владимира. К., 1914. Вип. 3.

REFERENCES

1. Avseenko, V. G. (1852–1863). Shkolnie godi: Otrivki iz vospominanii [School years: Extracts from memories]. Retrieved from ftp: <http://homlib.com/read/avseenko-vg/shkolnye-gody-avseenko-v-g/32739> [in Russian].
2. Bagalii, D. (1928). Naris istorii Ukraïni na socialno_ekonomichnomu rruntі. Istoriografichnii vstup i doba naturalnogo gospodarstva [Essay on the history of Ukraine on the socio-economic ground. Historiographical introduction and the era of natural economy] (Vols. 1). Kiev [in Ukrainian].
3. Bazilevich, V. M. (1914). Iz istorii moskovsko_krimskih otnoshenii v XVII veke. Yubileinii sbornik istoriko-etnograficheskogo krujka pri Universitete Sv. Vladimira [From the history of the Moscow-Crimean relations in the XVII century. Jubilee collection of historical and ethnographic circle at the University of St. Vladimir]. Kiev [in Russian].
4. Volk-Karachaevskii, V. (1899) Borba Polshi s kazachestvom vo vtoroi polovine XVII i nachale XVIII veka [Poland's struggle against the Cossacks in the second half of the 17th and early 18th century]. Universitetskie izvestiya – University news, 2, 133–211 [in Russian].
5. DAK [State Archive of Kiev], 16, 290, 101 [in Russian].
6. DAK [State Archive of Kiev], 16, 465, 956 [in Russian].
7. DAK [State Archive of Kiev], 16, 465, 1036 [in Russian].
8. DAK [State Archive of Kiev], 16, 465, 1278 [in Russian].
9. DAK [State Archive of Kiev], 16, 471, 55 [in Russian].

10. DAK [State Archive of Kiev], 16, 471, 186 [in Russian].
11. DAK [State Archive of Kiev], 16, 472, 29 [in Russian].
12. DAK [State Archive of Kiev], 16, 472, 91 [in Russian].
13. Galushka, A., Girich, I. & Gliz, I. (2016). U kigtyah dvoglavih orliv. Tvorennya modernoi natsii. Ukraïna pid skipetrami Romanovih i Gabsburgiv [In the claws of two-headed eagles. Creation of a modern nation. Ukraine under the scepter of the Romanovs and the Habsburgs]. Kiev [in Ukrainian].
14. Golovko, O. B. (2001). Knyaz Roman Mstislavovich ta iogo doba [Prince Roman Mstislavovich and his age]. Kiev [in Ukrainian].
15. Grushevskii, M. (1891). Istoriya Kievskoi zemli ot smerti Yaroslava do konca XIV stoletiya. Obit izsledovaniya [The history of Kiev land from the death of Yaroslav to the end of the fourteenth century. Experience from research]. Universitetskie izvestiya – University news, 6, 143–224 [in Russian].
16. D. D. (1907). Prof. P. Golubovskii. Posmertna zgdka [Prof. P. Golubovsky. Posthumous mention]. Kievskaya starina – Kiev old, 4, 74–76 [in Russian].
17. Danilevich, V. V. (1997). V. Antonovich, kak professor [V. Antonovich as a professor]. Sin Ukraïni. Volodimir Bonifatiiovich Antonovich – Son of Ukraine. Volodymyr Bonifatiyovych Antonovich (Vols. 1–3). Kiev [in Ukrainian].
18. Dashkevich, N. (1873). Knyajenie Daniila Galickogo po russkim i inostrannim izvestiyam [The reign of Daniil Galitsky on Russian and foreign news]. Universitetskie izvestiya – University news, 6, 1–2, 9, 25 – 80, 10, 81–156 [in Russian].
19. Beskrovnii, L. G., Kuchkin, V. A. & Pashuto, K. T. (1975). Drevnerusskie knyajestva X–XIII [Old Russian principalities X - XIII]. Moscow [in Russian].
20. Zavadskii-Krasnopolskii, A. (1866). Vliyanie greko-vizantiiskoi kulturi na razvitie civilizatsii v Evrope [Influence of the Greek-Byzantine culture on the development of civilization in Europe]. Universitetskie izvestiya – University news, 6, 1–32, 7, 1–2, 9, 1–28, 10, 1–33, 11, 1–24 [in Russian].
21. A note on the state of the University of St. Vladimir read at the solemn act of January 9, 1879 (1879) Universitetskie izvestiya – University news, 1, 1–24 [in Russian].
22. Ikonnikov, V. S. (1884). Biograficheskii slovar professorov i prepodavatelei Imperatorskogo universiteta sv. Vladimira [Biographical Dictionary of Professors and Teachers of the Imperial University of St. Vladimir]. Kiev [in Russian].
23. IR NBUV [Institute of Manuscripts Vernadsky National Library], 1, 1155 [in Russian].
24. IR NBUV [Institute of Manuscripts Vernadsky National Library], 46, 5 [in Russian].
25. Kostomarov, N. I. (1890). Literaturnoe nasledie [Literary heritage]. St. Petersburg [in Russian].
26. Kostomarov, M. I. (1990) Avtobiografiya [Autobiography] (Vols. 1–2). Kiev [in Russian].
27. Kotlyar, N. F. (2002). Danilo Galickii. Biografichni naris [Danilo Galitsky. Biographical essay]. Kiev [in Ukrainian].
28. Lashnyukov, I. V. (1873). Vladimir Monomah i ego vremena [Vladimir Monomakh and his time]. Universitetskie izvestiya – University news, 11, 1–44 [in Russian].
29. Liman, S. I. (2013) Z istorii «kadrovogo konfliktu» u kiïvskii universitetskii medievistici pershoï polovini 1860-h rr.: O. I. Stavrovskii proti V. G. Avseenka [From the history of «personnel conflict» in the Kiev university mediévistics of the first half of the 1860's: O. I. Stavrovskii against V. G. Avseyenko]. Naukovi praci Kam'yanec-Podil'skogo nacionalnogo universitetu imeni Ivana Ogiienka. Istorichni nauki – Scientific works of the Kamyanets-Podil'sky National University named after Ivan Ogiienko. Historical sciences, 23, 144–160 [in Ukrainian].
30. Linnichenko, I. (1883). Sochinenie P. Golubovskogo i D. Bagaley. Kriticheskaya ocenka [The writing of P. Golubovsky and D. Bagaley. Critical Assessment]. St. Petersburg [in Russian].
31. Mihalchenko, S. I. (1997). Kievskaya shkola v rossiiskoi istoriografii (V. B. Antonovic, M. V. Dovnar-Zapolskii i ih ucheniki) [Kiev school in Russian historiography (V. B. Antonovich, M. V. Dovnar-Zapolsky and their students)]. Moscow [in Russian].
32. Molchanovskii, N. (1883–1885). Ocherk izvestii o Podolskoi zemle do 1434 g. [Essay on the news of the Podolsk land before 1434] Universitetskie izvestiya – University news, 5, 1–48, 6, 48–80, 7, 81–128, 8, 129–144, 10, 129–184, 4, 233–248, 2, 185–216, 3, 217–232, 3, 249–280, 4, 281–336, 5, 337–392 [in Russian].
33. Romanovskii, V. A. (1914). Hozyaistva monastirskih krestyan Lyubeckoi sotni v 1767 g. [The economy of the monastic peasants of the Liubetskaya hundred in 1767] Yubileinii sbornik istoriko_ etnograficheskogo krujka pri Universitete Sv. Vladimira – Jubilee collection of historical and ethnographic circle at the University of St. Vladimir. Kiev [in Russian].
34. Tarasenko, O.O. (2010). Z istorii stanovlennya ta rozvitku istorichnoi osviti v Kiïvskomu imperatorskomu universiteti sv. Volodimira (do 175 richchya vid dnya zasnuvannya) [From the

history of the formation and development of historical education at the Kiev Imperial University of St. Volodymyr (up to 175th anniversary from the day of foundation)] *Istorichna dumka – Historical thought*, 1(2), 59 [in Ukrainian].

35. Tarasenko, O. O. (2016). Spogadi pro profesora Pavlova (shkola istorikov Universitetu sv. Volodimira) [Reminiscences of Professor Pavlova (School of Historians of the University of St. Vladimir)] *Naukovi praci istorichnogo fakultetu Zaporizkogo nacionalnogo universitetu – Scientific works of the Historical Faculty of Zaporizhzhya National University*, 45, 80–85 [in Ukrainian].
36. Telvak, V. (2002). Mihailo Grushevskii u Kiïvskomu universiteti [Mikhail Hrushevsky at the University of Kyiv] *Ukraïnskii istorik – Ukrainian historian*, 1–4, 186–209 [in Ukrainian].
37. Teptyuk, L. M. & Hudolei, O. S. (2016) Do 175-richchya vid dnya narodjennya vedomogo istorika Volodimira Stepanovicha Ikonnikova [To the 175th anniversary of the birth of the famous historian Volodymyr Stepanovich Ikonnikov] *Molodii vchenii - Young scientist*, 7(34), 212–215 [in Ukrainian].
38. Ulyanovskii, V. (2002). Sprava kafedri istorii Ukraïni v Universiteti sv. Volodimira: Dovnar-Zapolskii i Grushevskii [The case of the Department of History of Ukraine at the University of St. Volodymyr: Dovnar-Zapolsky and Hrushevsky]. Retrieved from ftp: <http://gsu.by/pages/Dounar-Zapolski/%D0%97%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D1%96%D0%BA3.lt> [in Ukrainian].
39. CDIAK [Central State Historical Archive of Kyiv], 1235, 1, 108 [in Russian].
40. Scherbina, V. (1994). Vospominanie o V. B. Antonoviche. [Recollection of V. B. Antonovich]. *Z imenem Svyatogo Volodiimra: Kiïvskii universitetu dokumentah, materialah ta spogadah suchasnikov – With the name of St. Volodymyr: Kiev University documents, materials and memoirs of contemporaries*, 1 [in Ukrainian].
41. Ernst, N. L. (1914). Pervie nabegi krimskih tatar na Ukrainu [he first raids of the Crimean Tatars on Ukraine] *Sbornik statei Studencheskogo Istoriko-etnograficheskogo krujka pri Universitete sv. Vladimira – Collection of articles of the Student Historical and Ethnographic Circle at the University of St. Vladimir*, 3 [in Russian].

© **Nataliia Sokolova**
(Kyiv)

<https://orcid.org/0000-0002-5393-8567>

STUDYING UKRAINIAN HISTORY IN THE UNIVERSITY OF ST. VOLODYMYR

The process of teaching Ukrainian history at the University of St. Volodymyr during the nineteenth and first half of the twentieth century. The methodological basis of the publication was the historical and dialectical methods of research.

It was found that during the 19th century at the University of St. Volodymyr's Ukrainian history was taught in the context of Russian history. And only at the beginning of the 20th century the teaching staff and students made an attempt to organize the work of the Department of History of Ukraine, which proved to be unsuccessful.

It was established that in the Nykolay era only Russian history was taught, based on the imperial ideals of the existence of a single Russian people, whose ethnic minorities were Ukrainians and Belarussians. Teaching was conducted at a low professional level. The situation changed dramatically with the advent of V. Antonovich's Department of Russian History, who not only studied Ukrainian history independently, but also offered her to explore her students. So, in the second half of the nineteenth century future well-known Ukrainian historians M. Dashkevich, P. Golubovsky, V. Danilevich, M. Hrushevsky written a series of works devoted to the history of some ancient Russian principalities. These students received gold medal awards for their studies. Their hypotheses have not lost their relevance in our time.

Under the guidance of V. Ikonnikov, Kyiv students began to actively explore certain historical monuments from the Ukrainian past. At the beginning of the 20th century teachers V. Danilevich and P. Golubovsky developed separate courses on the history of Ukraine.

It is proved that in the student's works (abstracts, coursework, semicircular) the Russian history is mainly covered. Ukrainian issues are limited to the Old Russian period. Most of these works are of a compilative nature and written in the context of Russian historiography. Only after the revolutionary events of 1917 the former students of the University of St. Volodymyr, well-known domestic scientists will focus on studying the problems of Ukrainian history, putting forward new hypotheses and recognizing Ukrainians as separate peoples.

Key words: Ukrainian history, student works, abstracts, medal works.

До редакції надійшла 3.04.2019.